

Miten tukea lasten ja nuorten kriittisen lukutaidon kehitystä?

Ammattilaisten aamukahvit 31.10.2025
Emmi Ulvinen, Elina Hämäläinen & Rauna Rahja

MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELULIITTO

Euroopan unionin
osarahoittama

LAPSET ENSIN

Kriittinen lukutaito

MLL:n uusi, tutkijoiden
kanssa rakennettu
tietopaketti perheille:

Miten vahvistaa lasten
ja nuorten kriittistä
lukutaitoa kotona?

MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELULIITTO

TAVOITTEENA KRIITTINEN LUKIJA

MITEN TUKEA LASTEN JA NUORTEN KRIITTISEN LUKUTAIDON KEHITYSTÄ?

*Väitöskirjatutkija Emmi Ulvinen & KT Elina Hämäläinen,
Critical-hanke*

Ammattilaisten aamukahvit
31.10.2025

CRITICAL-HANKE JA KRIITTINEN LUKUTAITO

- Tavoitteenamme on tukea 10-17-vuotiaiden lasten ja nuorten kriittisen lukutaidon kehittymistä
- Kriittisellä lukutaidolla tarkoitamme kirjoitettujen ja multimodaalisten tekstien analysointia, arvioimista ja tulkitsemista

MITKÄ TEKIJÄT KOTIYMPÄRISTÖSSÄ TUKEVAT KRIITTISEKSI LUKIJAKSI KASVAMISTA?

Lähteet: Paakkari ym. (2024), Manu ym. (arvioitavana), Psyridou ym. (arvioitavana)

TÄNÄÄN FOKUKSESSA

1. Miten lukeminen tukee kriittisen lukutaidon kehitystä ja miten lisätä lukemista perhe-arkeen?

- Väitöskirjatutkija Emmi Ulvinen

2. Kriittisenä lukijana nettiviidakossa – käytännön vinkkejä kriittisen lukemisen tukemiseen kotona

- KT Elina Hämäläinen

**Miten lukeminen
tukee kriittisen
lukutaidon kehitystä
ja miten lisätä
lukemista perhe-
arkeen?**

TIETO
ASIOISTA

Oravat
vaihtavat
talviturkin.
Pariisi
sijaitsee
Ranskassa.
Supersankareilla
on ylliluonnollisia
voimia.

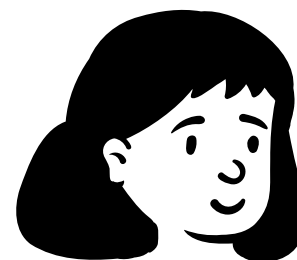
TIETO
TEKSTITYYPEISTÄ

Tarina
Tietoteksti
Sarjakuva
Nettitekstit
Uutinen

YMMÄRRYS ERI
NÄKÖKULMISTA

SANAVARASTO

KEHTO
VERRATON
PÖYRISTYÄ
OLEMATON
MYÖTÄILLÄ
VUOLAS
KERNAASTI
YLLÄ
GRANIITTI
TUUPERTUA

MITEN LUKEMINEN
TUKEE KRIITTISEKSI
LUKIJAKSI KASVAMISTA?

Tekstit on joku kirjoittanut
Kirjoittaja tekee aina
valintoja: MITÄ KERROTAAN?
MITEN KERROTAAN?
Miksi teksti on kirjoitettu?
Millainen asiantuntemus
kirjoittajalla on?

KRIITTINEN
LUKEMINEN

VINKKEJÄ LUKEMISEN LISÄÄMISEKSI ARKEEN

RUTIINIT AUTTAVAT ARJESSA

- Perhearki on täyttä → kirjaan tarttuminen kannattaa tehdä mahdollisimman helpoksi
- Rutiinit vapauttavat voimia päätöksenteosta → tulee tehtyä, vaikka ei huvittaisi
- Vanhemman ei saa asettaa rimaa liian ylös → lisää epäonnistumisen tunteita
 - Mieluummin tavoitteita, joita pystyy helposti ylläpitämään
 - Esim. taaperon kanssa 5 minuutin lukuhetki illalla
- Rutiineja voi kehittää esimerkiksi siihen
 - ...milloin luetaan
 - ...milloin käydään kirjastossa
- Voi myös tehdä lukemista edistäviä periaatepäätöksiä
 - Esim. saa lukea iltapalapöydässä
 - Esim. lukee aina kun lapsi pyytää
 - Esim. vastaat herkällä korvalla lapsen aloitteisiin jutella luetusta, oli se sitten My Little Pony –tarina tai jokin netistä luettu

LUETTAVAA HOUKUTTELEVASTI ESILLÄ

- Kirjoja ja muuta luettavaa on kotona, ne ovat lapsia kiinnostavia ja ovat houkuttelevasti esillä
- Kirjahylly
 - Kannet eteenpäin
 - Lasten tasolla
- Säännölliset kirjastoreissut: uutta mielenkiintoista luettavaa
- Kirjanäyttely: valikoi kirjoja kirjanäyttelyksi
- Erilaiset luettavat
 - Lehtiin voi olla matalampi kynnyks tarttua kuin kirjaan

VANHEMPIKIN VIIHTYY

- Perhearki on täyttä → kirjaan tarttuminen kannattaa tehdä mahdollisimman helpoksi
- Oma sisäinen motivaatio täytyy olla kohdallaan, jotta lapsille lukemista ja lukemiseen kannustamista tulee tehtyä
- Sisäistä motivaatioa kahdenlaista
 - Tieto lukemisen hyödyistä → Haluan lukea lapselle, koska pidän sitä tärkeänä
 - Kokemus lukemisen hauskuudesta/viihtyisyydestä/antoisuudesta → On mukavaa lukea lapsen kanssa/touhuta kirjojen parissa ja haluan välittää kokemuksen lapselle
- Vanhempi voi hyvällä omallatunnolla ajatella myös omaa viihtymistään
 - → auttaa hyvien lukurutiinien ylläpidossa
 - → innostus tarttuu
- Miten vanhempi voi lisätä omaa viihtymistään?
 - Iltasatuhetket: yhteiset suosikit, vanhemman lapsuuden suosikit?
 - Voisiko kirjastoreissua ”rikastaa”: lainata itsekin jotain kiinnostavaa, käydä kahvilla samalla tai tutustua kaupungin eri kirjastoihin?
 - Voisiko lukupesän sisustaminen kotiin olla perheen yhteinen projekti?
 - Voitaisiinko itse lukevan lapsen kanssa tutkia somen kirjavinkkitilejä?
 - Voisiko nuoren kanssa lukea samaa kirjaa ja jutella siitä?

LAPSILÄHTÖISYYS LUKEMISESSA 1

- Lukumotivaatiota kannattaa suojella joskus yli muiden asioiden
 - Jätä vähemmälle huomiolle oma mielipide ”hyvistä” tai ”huonoista” kirjoista
 - Ikätasoisuus tosin hyvä huomioida valinnoissa
 - Joskus voi ujuttaa luettavaksi sellaisia kirjoja, jotka eivät herätä lapsen mielenkiintoa, mutta joista aikuinen arvelee lapsen pitävän
 - Jätä vähemmälle huomiolle järkevyys: paljonko kirjoja kannattaa lainata kirjastosta
 - Annetaan lapsen nauttia kirjahuumasta!
 - Jokin raja toki tulee kestokassien kestävydessä vastaan
- Lapsen/nuoren omat valinnat tärkeitä
 - Kaikkien ei ole pakko lukea kirjoja; sarjakuvat tai lehdet ovat myös oivaa luettavaa
 - Kannattaa kuitenkin huolehtia, että lukeminen on muutakin kuin sirpaleista nettilukemista

LAPSILÄHTÖISYYS LUKEMISESSA 2

- Taaperon kanssa lukeminen
 - Vanhemmalla ei valmista ”mallia” päässä, millainen hyvä lukuhetki on → tärkeintä on positiivinen vuorovaikutus kirjojen äärellä
 - Kirjaa voidaan hyppiä eteen ja taaksepäin
 - Kirjaa voi vaihtaa usein
 - Sitä voi vähän maistellakin
 - Sitä voi plärätä
 - Tekstejä ei alkuun tarvitse lukea, nimetään kuvien asioita
 - Hassuttelu on tärkeää: ääniefektit, eläytyminen, lapsen naurattaminen → Yhteinen ilo saa palaamaan kirjojen ääreen
 - Vanhemman tulkinnat lapsen kielteisestä suhtautumisesta lukemiseen vähentävät lukuhetkiä
 - Lapsi voi työntää kirjan pois, heitellä kirjaa, ”ei keskity kunnolla” → Tämä on kuitenkin normaalia lapsen käytöstä, eikä siitä kannata tehdä liian suuria tulkintoja lapsen lukukiinnostuksesta (jopa lopettaa lapselle lukemista)
 - Tärkeää on tarjota lukuhetkiä ja kirjojen tutkimista säännöllisesti

KESKUSTELU LUETUSTA = TUPLASTI HYÖTYÄ LUKEMISESTA 1

- Luetusta keskustelu parantaa kielellisiä taitoja sekä lukumotivaatiota
- Myönteinen vuorovaikutus olennaista (myös) lukuhetkessä
 - Turvallinen, hyväksyvä ilmapiiri
 - Vastataan lapsen aloitteisiin
 - Kuunnellaan lasta
 - Ollaan kiinnostuneita lapsen ajatuksista ja huomioista

→ Tämä voi olla se ”taika”, joka tekee lukuhetkistä erityisiä ja myös luo otolliset olosuhteet kielellisten taitojen oppimiselle

KESKUSTELU LUETUSTA = TUPLASTI HYÖTYÄ LUKEMISESTA 2

- Kysytään kysymyksiä luetusta
 - Mitä, missä, miten –kysymykset helpompia
 - Miksi –kysymykset
 - Tunteiden tunnistaminen – Miltähän kirjan hahmosta tuntui?
 - Kysymykset, joilla sillataan luettua oikeaan elämään
 - Luetun taakse kurkistavat kysymykset
 - Miksi teksti on kirjoitettu?
 - Kuka tekstin on kirjoittanut?
 - Millainen asiantuntemus hänellä on?
 - Yritetäänkö sisällöllä vaikuttaa johonkin?

VANHEMPI ESIMERKKINÄ

- Lapset eivät näe, mitä teemme laitteillamme → Malli lukevasta aikuisesta voi jäädä puuttumaan
 - Välillä voi sanallistaa lapselle laitteilla tapahtuvaa lukemista (Esim. vanhempi kuuntelee äänikirjaa tai lukee uutisia)
 - Voisiko esimerkin vuoksi palata lukemaan fyysisiä lehtiä tai kirjoja?
- Vanhemman lukuhetki voi olla hyvä rutiini
 - Vanhempi voi luvan kanssa pysähtyä arjen kiireiden keskellä lukemaan, vaikka edes 10 minuutiksi

ERILAISIA LUKUJUMEJA

- Lukeminen voi tuntua pakkopullalta, jos ei ole kokemusta siitä, miten mukavaa se voi olla
 - Immersion (=tarinaan uppoutuminen) kokeminen olisi tärkeää motivaation kannalta
 - → Tavoitteeksi lapsen kokema tarinaan uppoutuminen
 - Lasta kiinnostavan kirjan/kirjasarjan löytäminen: vinkit somesta, muilta vanhemmilta, kirjastosta → On olemassa kirjasarjoja, jotka ovat erityisen tunnettuja mukaantempaavuudestaan
 - Lukemisen tapa:
 - Ääneen lukeminen, kunnes tarina lähtee vetämään?
 - Äänikirja, esim. automatkalla yhdessä kuunnellen?
 - Mitä luetaan:
 - Sarjakuvat ja lehdet ovat myös oivaa luettavaa; lehti tai kirja lapsen/nuoren kiinnostuksen mukaan
- Lukemisen vaikeudet vaikuttavat
 - Kirjan pituus ja kieli pitää olla sopivan helppoa
- Puhe lukemisesta ja kirjoista olisi hyvä pitää positiivisena, vaikka lapsen vastahakoisuus turhauttaisi
 - Ratkaisuiden miettiminen ongelmiin keskittymisen sijasta

VANHEMMAN VASTUU LUKEMISESTA

- Etenkin lukutaidon oppimisen alkuvaiheessa, mutta myös myöhemmin, lukemista on hyvä edellyttää lapselta, jos sitä ei luonnostaan tapahdu
- Lukemisesta nauttiminen vaatii sujuvaa lukutaitoa ja se karttuu vain lukemalla
- Nykyisessä viriketulvassa pitkäjänteinen keskittyminen on taito, johon lapsi ja nuori saattavat tarvita tukea
- Lukuhetkissä sopiva vaatimustaso ja harjoittelu-aika ovat tärkeitä, jotta lukemisesta syntyy onnistumisen kokemuksia
 - Viisi minuuttia lukemista voi olla alkuun aivan hyvä tavoite
 - Lapsi voi myös lukea esimerkiksi yhden sanan kappaleesta, ja vanhempi lukee loput
 - Vähitellen lapsen lukemien sanojen tai lauseiden määrää lisätään
- Oman edistymisen seuraaminen motivoi
 - Edistymistä voi testata esimerkiksi lukemalla samaa tekstiä kuukauden välein ja katsoa, miten pitkälle pääsee minuutissa
 - Palkinnotkin motivoivat sinnikkyyttä vaativan harjoittelun parissa
 - Erilaiset seurantasysteemit lukemisen määrästä (esim. tarrataulukko) ovat varsin toimivia välineitä

LÄHTEITÄ / LUE LISÄÄ

- Landry, S. H., Smith, K. E., Swank, P. R., Zucker, T., Crawford, A. D., & Solari, E. F. (2012). The effects of a responsive parenting intervention on parent–child interactions during shared book reading. *Developmental Psychology*, 48(4), 969–986.
<https://doi.org/10.1037/a0026400>
- Manu, M., Ruotsalainen, J., Salminen, J., Elomaa, H., & Paakkari, L. (2025). *Perceptions of home factors affecting children's critical reading*. [Käsikirjoitus arvioitavana].
- Paakkari, L., Ruotsalainen, J., Lahti, H., Kulmala, M., Kendeou, P., Raittila, T-L., Manu, M., Salminen, J., & Torppa, M. (2024). The role of the home in children's critical reading skills development. *Humanities and Social Sciences Communications* 11, 326.
<https://doi.org/10.1057/s41599-024-02843-7>
- Pfof, M., & Heyne, N. (2023). Joint book reading, library visits and letter teaching in families: Relations to parent education and children's reading behavior. *Reading and Writing*, 36(10), 2627–2647. <https://doi.org/10.1007/s11145-022-10389-w>
- Preece, J., & Levy, R. (2020). Understanding the barriers and motivations to shared reading with young children: The role of enjoyment and feedback. *Journal of Early Childhood Literacy*, 20(4), 631–654. <https://doi.org/10.1177/1468798418779216>
- Psyridou, M., Ruotsalainen, J., Manu, M., Balch-Crystal, E., Ulvinen, E., Salminen, J., Paakkari, L., Lounassalo, I., & Torppa, M. (2024). *Family factors and critical reading skills: A systematic review*. PsyArXiv. <https://doi.org/10.31234/osf.io/m8z7y>
- Sonnenschein, S., & Munsterman, K. (2002). The influence of home-based reading interactions on 5-year-olds' reading motivations and early literacy development. *Early Childhood Research Quarterly*, 17(3), 318–337. [https://doi.org/10.1016/S0885-2006\(02\)00167-9](https://doi.org/10.1016/S0885-2006(02)00167-9)
- Torppa, M., Vasalampi, K., Eklund, K., & Niemi, P. (2022). Long-term effects of the home literacy environment on reading development: Familial risk for dyslexia as a moderator. *Journal of Experimental Child Psychology*, 215, 105314.
<https://doi.org/10.1016/j.jecp.2021.105314>
- Lukukeskus: Vinkkejä yhteisiin lukuhetkiin: <https://luelapselle.fi/vinkkeja-yhteisiin-lukuhetkiin/>
- Lukukeskus: Jaettava opas vanhemmille lukemisen tärkeydestä: <https://luelapselle.fi/esitteet-eri-kielilla/>

Kriittisenä lukijana nettiviidakossa – käytännön vinkkejä kriittisen lukemisen tukemiseen kotona

KT Elina Hämäläinen
elina.k.hamalainen@jyu.fi
Jyväskylän yliopisto

Nettitekstien luotettavuuden arviointi

Yksilölliset erot lasten ja nuorten taidoissa ovat suuria, mutta ”oikealla tavalla” kriittisiä arvioitsijoita on vähän:

Täällä on hyvin kerrottu asiat.
(6. lk)

Sivulla lukee tekstin kirjoittaja ja päivämäärä. teksti ei ole kovin vanha joten tiedotkaan ei ole liian vanhoja ja tekstissä mainitaan norjalaisen tutkijan Anne Mangen tekemä tutkimus ja hän työskentelee Stavangerin yliopistossa eli hän on ammattilainen. (6. lk)

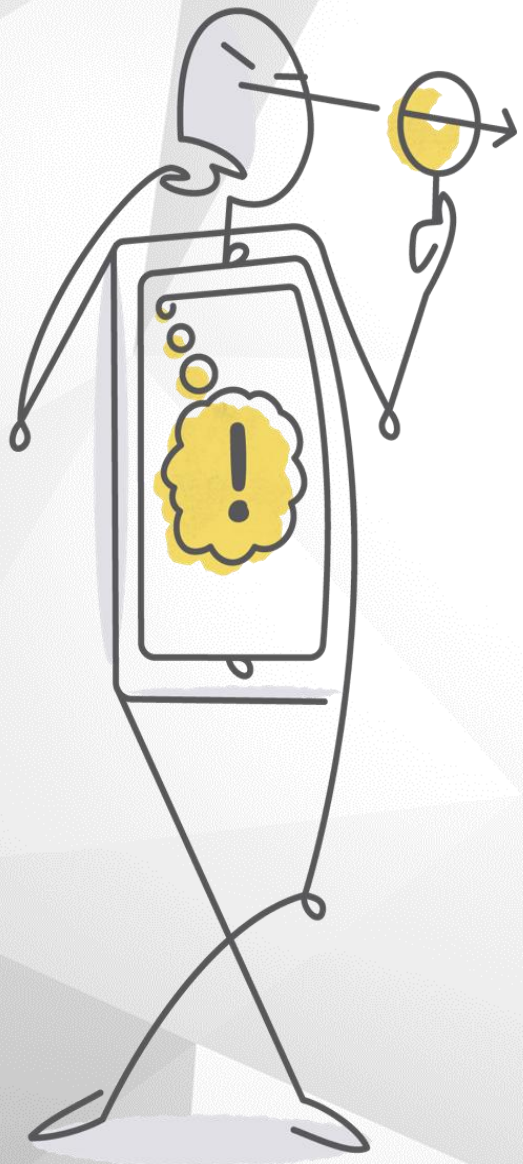
Teksti vaikuttaa olevan tietävää. Linkki oli ensimmäisten joukossa Google haussa. (lukio)

Duodecim on sivusto, johon päässeet artikkelit ovat alan asiantuntijoiden kirjoittajia, jotka ovat pääasiallisesti kaikki lääkäreitä, jotka kyllä tietävät mistä kirjoittavat koska useimmiten he ovat erikoistuneet alalle. Lähteen lopussa on merkattuna siinä käytetyt lähteet. Artikkelin on kirjoittanut sisätautien erikoislääkäri professori Antti Aro. (lukio)

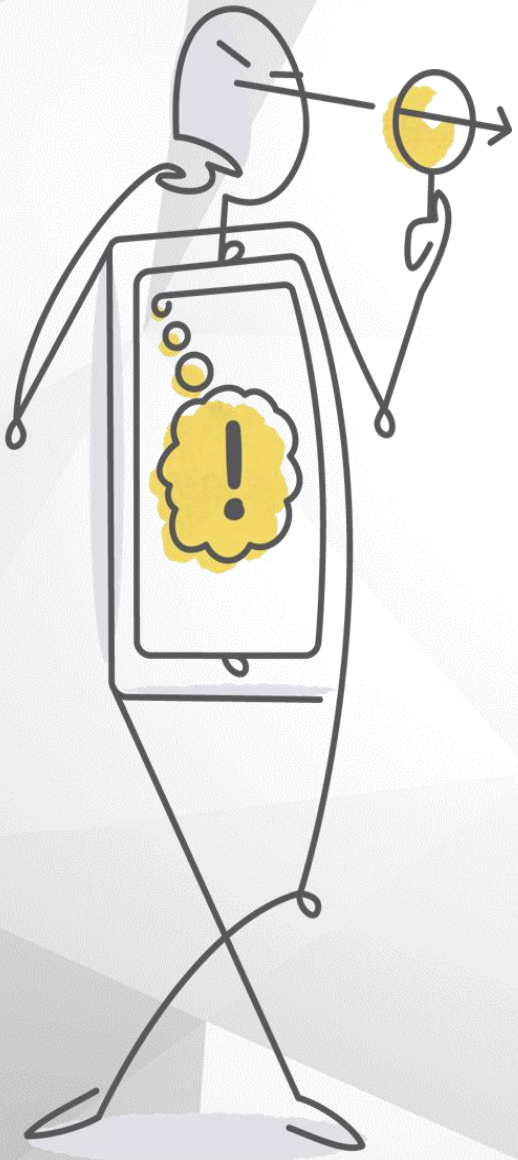
MLL:n
[Vanhempainnetissä](#)
pohdintakysymyksiä
nettijulkaisujen
luotettavuuden
arvioinnin tueksi

Yhteinen, avoin
keskustelu ja pohdinta
lapsen ja nuoren kanssa
on tärkeää

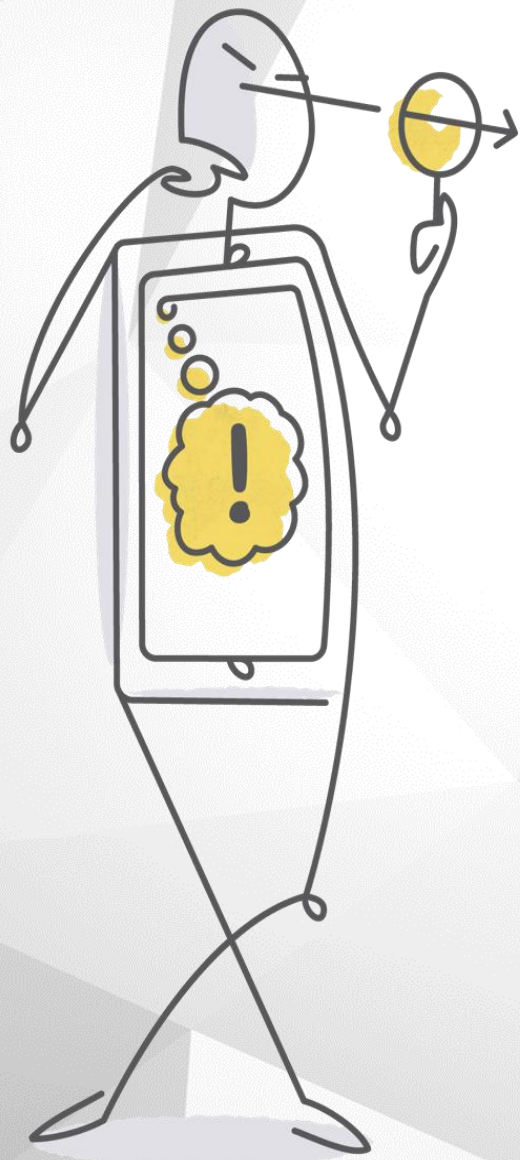
Kirjoittajan/videon tekijän asiantuntijuus

- ✓ Löytyykö nettijulkaisusta sen kirjoittajan/videon tekijän nimi?
- ✓ Onko hänestä saatavilla taustatietoja eli kuka hän on?
- ✓ Liittyykö hänen koulutuksensa, ammattinsa ja työkokemuksensa aihepiiriin, josta hän netissä kirjoittaa/julkaisee?

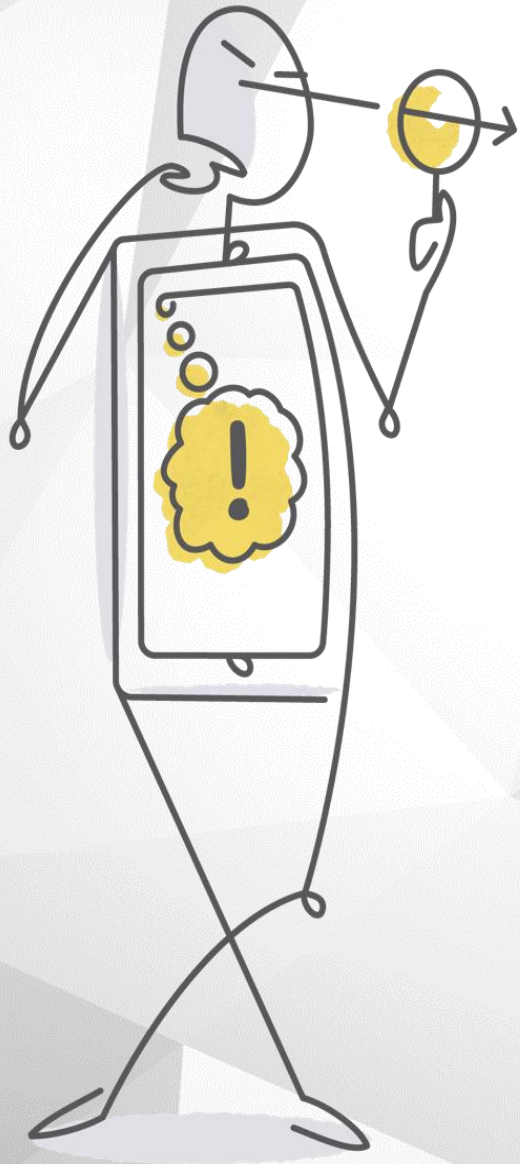
Nettijulkaisun tarkoitusperät

- ✓ Halutaanko nettijulkaisulla jakaa tietoa vilpittömästi (esim. asiantuntijat, uutislehdet, eettisesti toimivat kansalaisjärjestöt)?
- ✓ Onko taustalla kaupallisia vaikuttimia (mainokset, somevaikuttajat ym.)?
- ✓ Tai onko tarkoituksena provosoida tai jopa kiusata tai loukata (nettikiusaaminen, vihapuhe, kunnianloukkaukset ym.)?

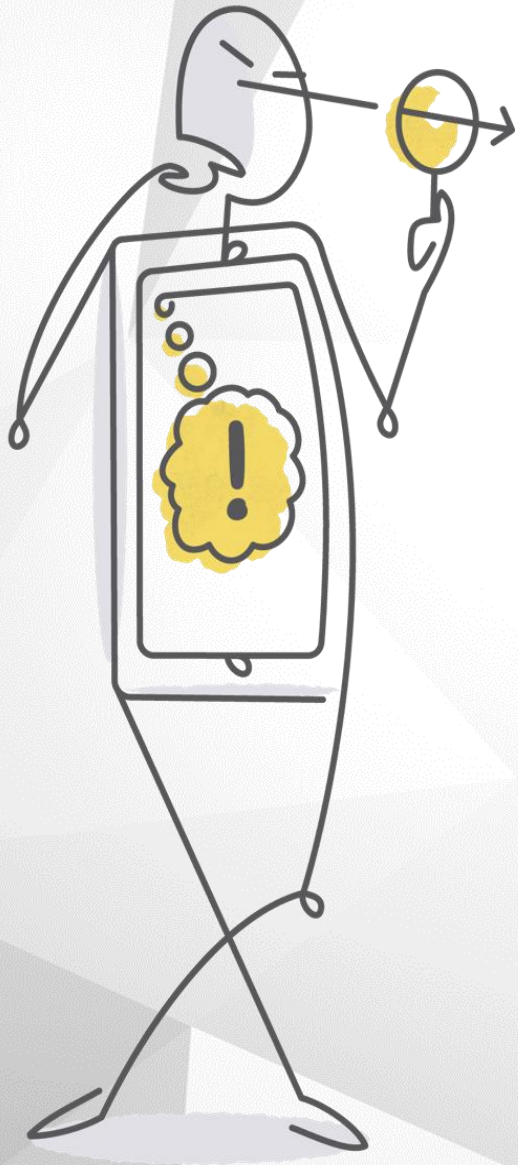
Julkaisijan julkaisukäytännöt

- ✓ Millaisella alustalla nettijulkaisu on eli mikä taho on julkaisija?
- ✓ Voiko kyseiselle julkaisijan alustalle kirjoittaa/julkaista kuka tahansa (esim. some) ja julkaisuja kontrolloidaan/korjataan hyvin vähän?
- ✓ Vai onko julkaisijalla käytännöt, joiden avulla julkaisemista rajoitetaan, sisältöjä seurataan ja virheet korjataan tarvittaessa (esim. luotettavat nettiuutiset, asiantuntijoiden alustat)?

Esitettyjen väitteiden perustelut

- ✓ Mitä nettijulkaisussa väitetään?
- ✓ Perustellaanko väitteet vain omilla tai muiden mielipiteillä ja kokemuksilla?
- ✓ Vai esitetäänkö väitteiden tueksi asiantuntijoiden näkemyksiä tai luotettavaa tutkimustietoa?

Vertaaminen luotettaviin lähteisiin

- ✓ Mistä löydän luotettavia lähteitä, jotka käsittelevät samaa aihetta?
- ✓ Mitä luotettavissa lähteissä sanotaan asiasta (yleinen konsensus, vallitseva tieteellinen käsitys)?

Lähteitä

Hämäläinen, E. (2020). Lukiolaiset rokotusaiheisten nettilähteiden luotettavuuden arvioijina. *Kielikukko*. https://finrainfo.fi/wp-content/uploads/2020/09/Kielikukko_2_2020_www.pdf

Hämäläinen, E. K., Kiili, C., Marttunen, M., Räikkönen, E., González-Ibáñez, R., & Leppänen, P. H. (2020). Promoting sixth graders' credibility Evaluation of Web pages : An intervention study. *Computers in Human Behavior*, 110, Article 106372. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2020.106372>

Hämäläinen, E. K., Kiili, C., Räikkönen, E., & Marttunen, M. (2021). Students' abilities to evaluate the credibility of online texts: The role of Internet-specific epistemic justifications. *Journal of Computer Assisted Learning*, 37(5) 1409–1422. <https://doi.org/10.1111/jcal.12580>

Hämäläinen, E. (2023) 3 kysymystä: Internetin informaatiotulva haastaa nuorten kriittisen nettilukemisen taitoja. *Mediakasvatusseura*. <https://mediakasvatus.fi/kolme-kysymysta/2023/09/3-kysymysta-internetin-informaatiotulva-haastaa-nuorten-kriittisen-nettilukemisen-taitoja/>

Hämäläinen, E. (2024). Nuorten kriittisen nettilukemisen taitoja tutkimassa ja tukemassa. *Kielikukko*. https://finrainfo.fi/wp-content/uploads/2024/09/Kielikukko_1-2_2024_www.pdf

Kiili, C., Kupiainen, R., & Svedholm-Häkkinen, A. (2024). "Voiko tähän viestiin luottaa?" Yläkoululaiset kriittisinä arvioijina. Teoksessa Oinas, S. & Vainikainen, M-P. (toim.) *Digitalisaatio oppimisen ja oppimistulosten selittäjänä*, s. 299-319. Suomen kasvatustieteellinen seura; Kasvatusalan tutkimuksia 86. <https://bit.ly/4gawbrL>